

א בקרוב מלא י
שמה יתן אלא
ואלא יתן
ויקרא יתן
הינא ורוא מן
מקרא אל
אמר יתן
ישראל יתן



מכילת תר-גום ידברתו

מ-שת-ר-א-ינו

חידושים ופירושים
בפרשת שמות וזמקרא
מתרגום יפתח מן פניאל

הרב מאיר שפירא

פניני תרגום יונתן
הרב מאיר שפריר זצ"ל

מחבר הספר
"משמעות האותיות"



כל הזכויות שמורות
בכל ענייני הגיליון ניתן לפנות:

05832-628-54
0686762@gmail.com

לקבלת הגיליון במייל:
0686762@gmail.com

נשמח לקבל הארות והערות



קטת
עימוד ועיצוב

☎ 050-412-452-4
✉ Kesetgraf@gmail.com



נידוני הפרשה בתרגום יונתן

- ד האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ | ההבדל בין נבואת משה לנבואת ישעיה..... ד
- ה מדוע השביע משה את השמים והארץ?..... ה
- ה האם השמים והארץ קיימים לעולם?..... ה
- ו החילוק בין האזנה לשמיעה - בין נבואת משה לנבואת ישעיה..... ו
- ז כי שם יי אקרא | האם מנין התיבות והאותיות שתיקנו חז"ל לומר בקדושה קודם אמירת שם ה' הוא מכוון?..... ז
- ח הטעם שבקדושה מזכירין כ"א תיבות או פ"ה אותיות של שבח..... ח
- ט הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט | ארבעת הדברים שה' עוסק בהם בכל יום מרומזים בפסוק זה..... ט
- י הקשר בין הזיווגים למשפיל ומרומם..... יא
- יא שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך | שאל אביך - ספר התורה. זקניך - ספרי הנביאים..... יב
- יב יצב גבלת עמים למספר בני ישראל | מתי הוצב הגבול למנין העמים?..... יג
- יג כי חלק יי עמו יצקב חבל נחלתן | עם ישראל חלקו ונחלתו של ה' - משום שעלו בגורל!..... טו
- יד ואני אקניאם בלא עס בני גבל אקניסם | סדר וסיבת הגלויות הרמוזים בפסוקים אלו..... טז
- יט ואיבינו פלילים | הוא האויב הוא העד והוא השופט..... יט
- כ ראו עתה כי אני אני הוא... מחצתי ואני ארפא ואין מידי מציל | את מי עתיד ה' למחוץ באופן שלא תהיה לו רפואה?..... כ
- כא עלה אל הר העברים הזה | משה רבנו חשב שעליה זו דומה לעליה להר סיני..... כא
- כב ואת בהר אשר אתה עלה שמה | תפילתו המיוחדת של משה בשעה זו להיכנס לארץ ישראל..... כב

 תוכן עניינים דיגטלי 

מעבר לעמוד המבוקש

באמצעות לחיצה על השורה המקשרת

פרשת וילך - יום הכיפורים

הָאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וְאֲדַבְּרָה וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ | ההבדל בין
נבואת משה לנבואת ישעיה

(דברים לב, א) הָאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וְאֲדַבְּרָה וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ
אֲמִירי פו:

מה החילוק בין האזנה לשמיעה? ומדוע נאמרה האזנה לשמים ושמיעה לארץ?

וְהָזָה דִּי מִטָּא קִיצִיָּה דְּמֹשֶׁה נְבִיא לְמַתְפַּנְשָׁא מְגוּ עֲלָמָא, אֲמַד
בְּלַבִּיָּהּ, לִיתְנָא מִסְּהִיד בְּעַמָּא הָדִין סְהַדִּין דְּטַעְמִין מִיתוּתָא
בְּעֲלָמָא הָדִין, הָאָנָא מִסְּהִיד בְּהוּן סְהַדִּין דְּלֹא טַעְמִין מִיתוּתָא
בְּעֲלָמָא הָדִין, בְּדָם סוּפִיָּהוּן לְאַתְחַדְתָּא לְעֲלָמָא דְּאַתִּי. יִשְׁעִיָּה
נְבִיא פִד הוּהוּ מִתְנַבֵּי בְּכַנְיִשְׁתְּהוּן דִּישְׂדָאֵל יְהֵב שְׁמִיעָא לְשָׁמַיָּא
וְצִיִּיתָא לְאַדְעָא מִן בְּגַלְל דְּהוּהוּ קָרִיב לְאַדְעָא וְדַחִיק מִן שְׁמַיָּא,
בְּדָם מֹשֶׁה נְבִיא פִד הוּהוּ מִתְנַבֵּי בְּכַנְיִשְׁתְּהוּן דִּישְׂדָאֵל יְהֵב שְׁמִיעָא
לְאַדְעָא וְצִיִּיתָא לְשָׁמַיָּא מִן בְּגַלְל דְּהוּהוּ קָרִיב לְשָׁמַיָּא וְדַחִיק מִן
אַדְעָא, דְּהָבִין בְּתִיב אֲצִיתוּ שְׁמַיָּא וְאַמְלִיל וְתִשְׁמַע אֲדְעָא מִמְּלַל
פְּמוֹ:

[ויהי כאשר הגיע קצו של משה הנביא להאסף מתוך העולם, ויאמר]

בלבו איני מעיד בעם הזה עדים הטועמים מיתה בעולם הזה, הנה אני מעיד בהם עדים שלא טעמו טעם מיתה בעולם הזה, אך סופם להתחדש לעולם הבא. ישעיה הנביא כאשר היה מתנבא בקהלות ישראל נתן שמיעה לשמים והאזנה לארץ, בגלל שהיה קרוב לארץ ורחוק משמים, אך משה הנביא כאשר היה מתנבא בקהלות ישראל נתן שמיעה לארץ והאזנה לשמים בגלל שהיה קרוב לשמים ורחוק מהארץ כי כן כתוב האזינו השמים ואדבר, ותשמע הארץ אמרי פי]

מבואר בת"י ג' נקודות:

מדוע השביע משה את השמים והארץ?

א. הטעם שמשה השביע את השמים ואת הארץ, מפני שמשה רצה להעיד בהם עדים שלא טועמים טעם מיתה בעולם הזה, שאם יאמרו לאחר מותו, לא קיבלנו עלינו את הברית, יהיה מי שיכחישם, (כמו שהובא ברש"י מהספרי).

האם השמים והארץ קיימים לעולם?

ב. אמנם השמים והארץ קיימים לעולם, אך אף הם עתידים להתחדש לעולם הבא.

בת"י משמע שאופן ההתחדשות שעתידים השמים להתחדש הוא כפשוטו, שיהיו שמים חדשים ממש. ובתרגום ירושלמי (כאן) הביא על כך את הפסוק בישעיה (סז, טז) 'כי הנני בורא שמים חדשים וארץ חדשה' ובביאור 'שמים חדשים' הביא רש"י (שם) ב' פירושים, א. שיתחדשו שרי מעלה ויהיו שרי ישראל עליונים ושרי האומות תחתונים. ב. שיתחדשו השמים ממש, וכתב שהוא הפירוש העיקר. וכן פירש האב"ע (שם) וז"ל:

"והנכון כי השמים הם הרקיע, והשם יחדש אויר טוב שיהיו בני האדם בריאי' בגופם, ויחיו שנים רבות, וגם יוסיף בכח הארץ, והנה היא חדשה".

וביאר זאת המלבי"ם (שם) שהיות והשמים והארץ נבראו על תכונה וטבע, מן הנמנע שיהיה טוב תמידי בלא רע, אבל לאחר ההתחדשות יהיה חומרם משונה בטבעו ממה שהיה עד הנה, עד שלא ימצא רע והעדר כלל.

ישנם מן המפרשים שסבורים שלא יהיה שום שינוי בתכונת השמים והארץ עצמם, והפסוק מדבר על דרך משל, ראה הערה¹.

החילוק בין האזנה לשמיעה – בין נבואת משה לנבואת ישעיה

ג. עוד מבואר בת"י החילוק בין לשון האזנה ללשון שמיעה, שלשון ההאזנה שייכת בדבר שקרוב לאדם, שבכדי לשמוע את דבריו נדרשת רק ההאזנה. ואילו שמיעה אמורה על דיבור עם דבר הנמצא במרחק יותר שנצרכת שם שמיעה.

ובכך ביאר את ההבדל הלשוני בין נבואת משה בה הזכיר לשון האזנה לשמים ולשון שמיעה לארץ. לבין ישעיה שהזכיר לשון שמיעה לשמים ולשון האזנה לארץ כנאמר (ישעיה א, ב) 'שמעו שמים והאזיני ארץ כי פי ה' דבר'. שמשה היה קרוב יותר לשמים ורחוק מן הארץ וממילא השמים הוצרכו להאזנה, ואילו הארץ לשמיעה. משא"כ ישעיה היה קרוב יותר לארץ ורחוק מהשמים לכן הוצרכו השמים לשמיעה והארץ להאזנה.

כדברי ת"י מבואר בספרי:

"האזינו השמים - לפי שהיה משה קרוב לשמים, לפיכך אמר האזינו השמים, ולפי שהיה רחוק מן הארץ, לפיכך אמר ותשמע הארץ אמרי פי. בא ישעיה וסמך לדבר ואמר שמעו שמים והאזיני ארץ (ישעיהו א, ב). שמעו שמים - שהיה רחוק מן השמים. והאזיני ארץ - שהיה קרוב לארץ".

אמנם בספרי נאמר גם פירוש נוסף והוא המובא ברש"י (ישעיה א, ב) ובדעת זקנים כאן:

"חכמים אומרים אין הדבר כן, אלא שהעדים מעידים, אם נמצאו דבריהם מכוונים כאחד, עדותם קיימת ואם לאו אין עדותם קיימת. כך אלו אמר משה האזינו השמים ושותק, היו שמים אומרים לא שמענו אלא בהאזנה, ותשמע הארץ - היתה הארץ אומרת: לא שמעתי אלא בשמיעה, בא ישעיה וסמך לדבר שמעו שמים והאזיני ארץ, ליתן האזנה ושמיעה לשמים, והאזנה ושמיעה לארץ".



1. המצודות והרד"ק פירשו שהמקרא מדבר על דרך משל שמרוב הטובה שתהיה, ירגישו כאלו העולם חדש, השמים חדשים, והארץ חדשה. עיי"ש. ועיין באב"ע שהביא פירוש נוסף מרבי יהודה המדקדק.

כִּי שֵׁם יְיָ אֶקְרָא | האם מנין התיבות והאותיות שתיקנו חז"ל לומר בקדושה קודם אמירת שם ה' הוא מכוון?

(דברים לב, ג) כִּי שֵׁם יְיָ אֶקְרָא הִבּוּ גְדֹל לַאֱלֹהֵינוּ:

מדוע נכנס פסוק זה שהיה ראוי לפתוח בו באמצע ענין? ומדוע נזכר שם ה' בשירת האזינו רק כעת?

ווי להזן לְדַשִּׁיעֵינָא דְמִדְכָרִין שְׁמָא קְדִישָׁא בְּגִידוּפִין אָדוּם מִשָּׁה דְהָוָה דְּבָחוּן דִּישְׂדָאֵל לָא הָוָה אֶפְשָׁד לִיה לְמִדְכָּד יֵת שְׁמָא קְדִישָׁא עַד דְּהָוָה מְחַנְיָךְ פּוּמִיָּה בְּרִישׁ שִׁידְתָּא בְּתַמְנִיין וְחַמְשָׁא אֲתִין דְּהֵינּוּן עֲשָׂדִין וְחַד מְלִין וּמִן בְּתַר בְּדִין אֲמַר אָדוּם בְּשְׁמָא דִּי אָנָּא מְצַלִּי וְאַתּוֹן עֲמָא בֵּית יִשְׂרָאֵל הִבּוּ אִיקַר וּדְבוּתָא קְדָם אֱלֹהֵנָּא:

[אוי להם לרשעים המזכירים שם הקדוש בזלזולים, משה שהיה דבם של ישראל לא היה אפשר לו להזכיר את השם הקדוש עד שהיה מחנך פיו בתחלת השירה בשמונים וחמשה אותיות שהם עשרים ואחד מילים, ואחרי כן אמר כי בשם ה' אני מתפלל, ואתם עם בית ישראל הבו כבוד וגדולה לפני אלקינו]

ת"י מבאר שמשה לימד את ישראל שאין לגשת להזכרת שם שמים אלא בהכנה, ולכן רק לאחר שחנך את פיו בדברי שירה של שמונים וחמש אותיות שהם עשרים ואחד מילים, יכל להזכיר את ה'.

מנין למד משה דבר זה? ומדוע דווקא מנין זה של מילים ואותיות?

על כך מבואר בתרגום ירושלמי כאן², והמקור הוא מהספרי, וז"ל הספרי:

2. וז"ל בתרגום: "כי לאחד ממלאכי מרום לא אפשר להזכיר שם המפורש עד זמן שהם אומרים קדוש קדוש שלש

"כי שם ה' אקרא - נמצינו למדים שלא הזכיר משה שמו של מקום אלא לאחר עשרים ואחד דבר. **ממי למד? ממלאכי השרת, שאין מלאכי השרת מזכירים את השם אלא לאחר ג' קדושות**, שנאמר: וקרא זה אל זה ואמר קדוש קדוש קדוש יי' צבאות (ישעיהו ו, ג). אמר משה: **די שאהיה בפחות משבעה כמלאכי השרת**. (ביאור הדבר להלן) והרי דברים קל וחומר, ומה משה שהוא חכם חכמים, גדול שבגדולים, לא הזכיר שמו של מקום אלא לאחר עשרים ואחד דבר, המזכיר שמו של מקום בחנם על אחת כמה וכמה".

החזקוני מבאר את דברי הספרי שמשה למד מהמלאכים שהם מזכירים את השם לאחר שלש תיבות של קדוש קדוש קדוש, ודי לי להזכיר את ה', אחר ז' מהם - (בפי שבע מהם) כלומר אחר ז' פעמים שלש תיבות שהם עולים ביחד כ"א תיבות. והם מגין התיבות שמתחילת האזינו ועד הזכרת השם. עכ"ד.

בחזקוני לא מפורש מגין למד משה שבכ"א תיבות אלו צריכים למנות פ"ה אותיות כמבואר בת"י ובתרגום ירושלמי שמשה הזכיר את ה' רק לאחר פ"ה אותיות של שבת. אמנם משמע בדבריו שאף זה נלמד מהמלאכים דהיינו שמגין האותיות ב'קדוש קדוש קדוש' הוא י"ב, וז' פעמים י"ב עולה פ"ד. (ואכן צ"ב מדוע הוסיף משה עוד אות אחת, ונהיה פ"ה אותיות³)

הטעם שבקדושה מזכירין כ"א תיבות או פ"ה אותיות של שבת

החזקוני הוסיף שמטעם זה תקנו חכמים בכל הקדושות כ"א תיבות של שבת קודם שמזכירים את השם. וזהו סדרן:

*נקדש שמך בעולם כשם שמקדישים אותו בשמי מרום, וכן כתוב
על יד נביאך וקרא זה אל זה ואמר קדוש קדוש קדוש*

ובקדושת יוצר בשבת ישנם פ"ה אותיות:

נקדישך ונעריצך כסוד שכל שיח שרפי קודש המקדישים שמך

פעמים, ומהם למד משה ולא היה מזכיר שם המפורש עד זמן שהיה מחנך פיו בעשרים ואחד מילים שהם שמונים וחמשה אותיות...".

3. אולי המקום לציין לדברי הגמ' בשבת (קטו:): ששיעור ס"ת הכי קטן לענין קדושת כתבי הקודש הוא ס"ת בן פ"ה אותיות, ולמדו זאת מפרשת 'וייה בנוסע' שהוא ס"ת לעצמו ויש בה פ"ה אותיות.

בקודש ככתוב על יד נביאך וקרא זה אלא זה ואמר קדוש קדוש
קדוש.

בנוסח המופיע בחזקוני אומרים את המילה 'שכל', וצ"ב דלפ"ז נמצא סה"כ פ"ח אותיות, וכ"ב תיבות, ובלי זה הוא מכוון פ"ה אותיות וכ"א תיבות⁴. ואולי משגה הוא כי החזקוני כותב להדיא שנוסח זה עולה פ"ה תיבות. (מאידיך צ"ע מדוע לא כתב שגם הוא עולה כ"א תיבות, ואולי מדויק מזה שהוא כ"ב תיבות עם המילה שכל וצ"ע.)

עוד הוסיף החזקוני שגם בקדושת כתר אומרים פ"ה תיבות קודם שם ה', לנוסח שמביא:

כתר יתנו לך המוני מעלה עם עמך קבוצי מטה יחד קדושה לך
שילשו ככתוב על יד נביאך וקרא זה אל זה ואמר קדוש קדוש קדוש

וצ"ע שמנין התיבות כאן הוא פ"ו ולא פ"ה. עוד יש לציין שלנוסח המצוי כהיום בקודשת כתר נאמר שם ה' לאחר ג' תיבות כתר יתנו לך.

יש לציין בכל זה לדברי הגמ' בחולין (צא:):

"חביבין ישראל לפני הקדוש ברוך הוא יותר ממלאכי השרת...
ישראל מזכירין את השם אחר שתי תיבות שנאמר "שמע ישראל
ה". ומלאכי השרת אין מזכירין את השם אלא לאחר שלש תיבות
כדכתיב "קדוש קדוש קדוש ה' צבאות".

ומשמע בגמרא זו שמפני חביבותן של ישראל אין צריכים להקדים ג' תיבות כמו המלאכים אלא פחות, וזה ההיפך מהלימוד שלמד משה מהמלאכים והבין שהוא צריך להוסיף פי שבע שבח יתר על המלאכים. וצ"ע.



4. ואולי מסיירים את הוא"ו של קדוש ג' פעמים והוא עולה יפה, אך בנוסח שלפנינו מופיע עם וא"ו. גם צ"ע עצם הנוסח מהו 'סוד שכל'?

הצור תמים פֶּעְלוּ כִּי כָּל דְּרָכָיו מְשֻׁפָּט | ארבעת הדברים שה' עוסק בהם בכל יום מרומזים בפסוק זה

(דברים לב, ד) הצור תמים פֶּעְלוּ כִּי כָּל דְּרָכָיו מְשֻׁפָּט אֵל אֱמוּנָה וְאֵין עֹל צְדִיק וְיִשָּׁר הוּא:

מה טמון בארבעת השבחים שלכאורה מורים על אותו ענין - 'תמים פעלו' 'דרכיו משפט' 'קל אמונה' 'צדיק וישר הוא'?

אָמַר מֹשֶׁה נְבִיא בַד סְלִיקַת לְטוֹוֹרָא דְּסִינַי חֲמִית רְבוֹן כָּל עֲלָמִיא
וְיִ מְדַבֵּעַ יוֹמָא לְאַרְבַּעָא חוֹלְקִין תְּלַת שְׁעִין עָסִיק בְּאוֹרֵייתָא וְתַלַּת
עָסִיק בְּדִינָא וְתַלַּת מוֹוֹרִזִּג בֵּין גְּבַר לְאִיתָא וְגוֹד לְמַרְזִמָּם וּמְאִיד
וְתַלַּת מְפַרְנָס כָּל בְּרִייתָא דְּהָכִין כְּתִיב תְּקִיף דְּשַׁלְמִין עוֹבְדֵי
אֲרוּם כָּל אֲדַחְתוּי דִּינָא אֱלֹהָא מְהִימְנָא דְּמִן קְדָמוּי עוֹלָא לֹא נְפִיק
דְּזַבְּאִי וְקָשִׁיט הוּא:

[אמר משה הנביא, כאשר עליתי להר סיני, ראיתי רבון כל העולמים
ה', מדבע היום לארבע חלקים, שלש שעות עוסק בתורה. ושלש עוסק
במשפט. ושלש מזוזג בין איש לאשה, וגוזר לגבוה ושפל. ושלש מפרנס
כל הבריות. כי כך כתוב הצור תמים פעלו]

ת"י מביא את מאמר משה רבנו אודות יומו של הקב"ה ממה שראה בהיותו בהר, ומסיים ת"י
שכך כתוב בפסוק 'הצור תמים פעלו וגו', וצ"ב היכן נרמז בפסוק עיסוקו של הקב"ה?

הנו"כ יהונתן מבאר שת"י מפרש את הפסוק כך:

הצור תמים פעלו - משמעותו שלימות וזה מראה על לימוד התורה שנקרת 'תמימה' -
שלימה, והקב"ה עסוק בה.

כי כל דרכיו משפט - המשפט מורה על הדין וזהו הג' שעות שעוסק ה' בדין.

קל אמונה ואין עוול - זה ענין הזיווג שמזווג איש לאשה לצורך קיום העולם, וזה נקרא 'אמונה' כי יש כאן 'זריעה' וכמו שסדר זרעים נקרא 'אמונת' (שבת לא:). וכמבואר בתוס' (שם בשם הירושלמי) שהאמונה בזריעה היא מה שאדם מאמין בבוראו וזורע, כך גם ענין האמונה בזיווגים היא שהיות ומזווגים לאדם מן השמים, יש להאמין שהקב"ה מזווג לאדם לפי מעשיו, ועל כך נאמר 'קל אמונה ואין עוול'.

צדיק וישר הוא - צדקותו וישרתו מתבטאת בכך שהוא מפרנס את כל הבריות, וזהו העיסוק האחרון ביומו של הקב"ה.

בגמ' בע"ז (ג:): מובא גירסא אחרת לעיסוקו של הקב"ה בחלקי היום:

אמר רב יהודה אמר רב שתים עשרה שעות הוי היום, שלש הראשונות הקב"ה יושב ועוסק בתורה. שניות יושב וזן את כל העולם כולו, כיון שרואה שנתחייב עולם כלייה עומד מכסא הדין ויושב על כסא רחמים. שלישיות יושב וזן את כל העולם כולו מקרני ראמים עד ביצי כנים. רביעיות יושב ומשחק עם לויטן שנאמר (תהילים קד, כו) לויטן זה יצרת לשחק בו.

הקשר בין הזיווגים למשפיל ומרומם

נקודה מעניינת מדויקת מדברי ת"י אלו, כשמזכיר שג' שעות הקב"ה מזווג בין איש לאשתו מוסיף שבג' שעות אלו הקב"ה גוזר על הבריות לרומם ולהנמיך, ומסמיכות הדברים משמע שיש קשר ביניהם, ויש לידע מהו?

בפירוש יונתן מצייין לדברי הגמ' (סוטה ב.) שם נאמר שארבעים יום קודם יצירת הוולד יוצאת בת קול המכרזת בת פלוני לפלוני, בית פלוני לפלוני, שדה פלונית לפלוני. הרי שגם בגמ' הסמיכו את ב' הענינים.

והביאור הוא שלצורך הקמת בית מקבל האדם בית ושדה, ולכן הבת קול מכרזת את זה באותה שעה שמכרזת על זיווגו, וזהו 'המרומם', ויתכן אף להיפך שלעיתים נצרך האדם לאבד מנכסיו לצורך זיווגו, כדאמרו ביבמות (סג.) 'נחות דרגא נתיב איתתא' - רד מדרגה ושא לך אישה. כלומר שחשבון זה של מרומם ומנמיך נגזר מהגזירה על זיווגו, ומשום כך נדון ענין זה בשעה שהקב"ה מזווג זיווגים.



**שְׂאֵל אָבִיךָ וַיַּגִּדְךָ זְקֵנֶיךָ וַיֹּאמְרוּ לְךָ | שאל אביך - ספר
התורה. זקניך - ספרי הנביאים**

**(דברים לב, ז) זְכַר יְמוֹת עוֹלָם בֵּינֵנוּ שְׁנוֹת דָּר וְדָר שְׂאֵל
אָבִיךָ וַיַּגִּדְךָ זְקֵנֶיךָ וַיֹּאמְרוּ לְךָ:**

מי הם אביך - וזקניך האמורים במקרא, אבות כפשוטו?

רש"י מפרש (וכ"ה בספרי) שהמקרא לא מדבר כפשוטו, אלא אביך אלו הנביאים, זקניך אלו החכמים. בשפתי חכמים מבאר שהוקשה לרש"י שמא גם אביך לא ידע, לכן פירש אלו הנביאים.

אמנם באב"ע והבעה"ט משמע שפירשו שמדובר על אבות כפשוטו.

אולם ת"י מפרש בדרך מחודשת:

**אִידְכְּרוּ מִן יוֹמַת עֲלְמָא אֲתַבּוֹנְנוּ בְּשִׁנְתָּהוֹן דְּכָל דָּר וְדָר קְדוֹן
בְּסַפְרֵי אוֹדֵייתָא וַיִּתְּנוּן לְכוּן וּבְסַפְרֵי נְבִיא וַיִּמְדוּן לְכוּן:
[התבוננו בשנותיהם של כל דור ודור, קראו בספרי התורה ויגידו לכם
ובספרי הנביאים ויאמרו לכם]**

לדברי ת"י כלל לא מדובר על 'שאלה' מול אנשים, ההגדה של אביך והאמירה של זקניך תבוא אליך על ידי הקריאה בספריהם. 'אביך' זה הקב"ה, ולכן 'שאל אביך' תקרא בספר התורה שהוא ספרו של הקב"ה. 'זקניך' אלו הנביאים ולכן 'זקניך ויאמר לך' - תקרא בספרי הנביאים, וכך יאמרו לך.



יִצְבּ גְבוּלַת עַמִּים לְמִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל | מתי הוצב הגבול למנין העמים?

(דברים לב, ח) בְּהִנְחַל עֲלוֹן גּוֹיִם בְּהַפְרִידוֹ בְּנֵי אָדָם יִצְבּ גְבוּלַת עַמִּים לְמִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

מה הפירוש 'יצב גבולות עמים למספר בני ישראל'?

רש"י מפרש שה' קיים את האומות ולא אבדם בדור ההפלה בשביל מספר בני ישראל שעתידין לצאת משם. וכן המקרא נדרש לאחריו, שה' עשה אומות הרבה, וכמה עשה, כמספר שבעים נפש שירדו למצרים.

ברש"י לא נתפרש מתי היה מאורע זה של הצבת גבול העמים לשבעים לשון, ולכאור' אין שייכות בין מה שאירע בדור ההפלה למספר של האומות, אלא הפסוק מלמדנו שעצם קיום האומות בדור ההפלה היה בשביל ישראל שיצאו מהם, ועם גבול - כמספר בני ישראל.

בת"י מבואר פרטים נוספים על המאורע, ועל השייכות בינו למספר האומות:

בְּאַחֲסָנוֹת עֲלֵאָה עֲלֵמָא לְעַמִּיָּא דִּי נִפְקוּ מִבְּנֵי דְנַח בְּאַפְרָשׁוּתֵיהּ
מִכְתָּבִין וְלִישָׁנִין לְבְנֵי נְשָׂא בְּדָדָא דְפִלְגוּתָא, בִּי הוּא זְמַנָּא דְמָא
פִּיצְתָא עִם שׁוֹבְעִין מִלְּאֲכֵיָא רְבִדְבֵי עַמִּיָּין דְאַתְגְּלִי עִמְהוֹן לְמַחֲמֵי
קִדְתָּא, וְכִי הוּא זְמַנָּא אָקִים תְּחֻמֵי אוּמֵיָא בְּסַכּוּם מְנִיין שׁוֹבְעִין
נִפְשָׁתָא דִּישְׂרָאֵל דְנַחְתוּ לְמַצְרַיִם:

[בהנחל עליון העולם לגוים אשר יצאו מבני נח, בהפרידו כתבים ולשונות לבני אדם בדור הפלגה, באותו הזמן הטיל גודל עם שבעים מלאכים נשיאי הגוים שנתגלה עמהם לדאות העיד, ובאותו זמן הציב גבולי עמים כמספר שבעים נפשות ישראל שירדו למצרים]

מבואר בת"י שבאותו זמן של דור ההפלה עשה ה' הגרלה בין המלאכים שרי האומות אשר

התגלה עמם לראות את המגדל שבנו אנשי דור ההפלגה. (על תוצאות ההגרלה ת"י מרחיב בפסוק הבא, להלן) קודם גורל זה לא היה לכל אומה מלאך שהוא שר שלה בשמים, ובעקבות מעשה דור ההפלגה מינה ה' לכל אומה שר, וערך גורל איזה מלאך יפול לאיזה אומה, בגורל הוגרלו בעצם שבעים ואחד אומות שאמורים להתחלק לשבעים ואחד שרים - והם המלאכים שמנינם שבעים והקב"ה, ובגורל יצא שישראל יהיו בחלקו של הקב"ה⁵.

עיין ברמח"ל (דרך ה' ח"ב פ"ד) שמבאר את משמעות שינוי הנהגת ה' עם האומות, ממצב של השגחת ה' על האומות למצב של התנהלות עם שר - מלאך בשמים, ואילו ישראל נותרו בהשגחה ישירה של ה'.

בת"י בפרשת נח (בראשית יא, ח) מבואר שלאחר שנעשה גורל זה⁶ (המבואר בת"י כאן) ירד ה' עם שבעים המלאכים שנתמנו לשרי האומות כשביד כל אחד מהם לשון אומתו, והפיץ ה' את בני דור ההפלגה לכל העולם ע"י שנתחלקו לשבעים לשונות.

באירוע זה הוצב גבול העמים שיהיו שבעים בדיוק, והטעם בזה מבואר בתרגום כאן שמנין זה מכוון כנגד השבעים נפש של ישראל שירדו מצרימה.

וזוהו שנאמר כאן: '...בהפרידו בני אדם יצב גבולות עמים למספר בני ישראל', **שבעת היא** הפריד את האמות לשבעים לשונות, ואז הציב את גבול האומות במספר שבעים, כמספר בני ישראל אשר ירדו מצרימה.

במשמעות התלות של מנין האומות במספר שבעים נפש שירדו מצרימה, ראה הערה⁷.

ענין הגורל, מופיע גם בפרקי דרבי אליעזר (פכ"ד) מובא להלן בקטע הבא.

5. פרטים אלו מבוארים בפרקי דרבי אליעזר המובא בפסוק הבא. ולפ"ז מה שמבואר בדניאל שמיכאל הוא השר של ישראל אינו באותו דרגה של שרי העמים כי להאמור ישראל הם בחלקו של הקב"ה עצמו.

6. בת"י שם לא הוזכר כלל ענין הגורל, אך לאור האמור כאן, כך היה סדר הדברים וכך מבואר גם בפרקי דרבי אליעזר שהובא להלן.

7. עין בפירוש האור החיים (כאן) שזה לעומת זה עשה האלוקים - אילן הטוב ואילן הרע, ולכל אילן ע' ענפים, באילן הטוב כנגד ענפי הקדושה, ובאילן הרע ענפי הטומאה, והמשיל את ענפי הקדושה על שכנגדה בחלק הרע עיי"ש.

וביתר ביאור ראה בשם משמואל (האזינו תרע"ו): "יצב גבולות עמים למספר בני ישראל, היינו שבעים אומות למספר שבעים נפש, הפירוש שכל נפש היה בידה לתקן את האומה שהיא דוגמת נפשה, היינו שבמה שהוא בעצמו נמשך אחר השי"ת בכל כחות נפשו, בזה עצמו המשיך גם כן את האומה שהיא דוגמת נפשו בלי אומר וברי דברים. וכן אחר כך שנתחלקו ע' הנפש לששים רבוא, נתרבו נמי האומות ונתחלקו כעפרות תבל, ובכל איש ואיש מישראל תולין אלפים ורבבות מהאומות שהם שייכים לשרוש נשמתו לתקנם, או כאשר לא יאבו שמוע ניטל מהם הניצוץ הקדוש המחיה אותם וישובו כלא היה"...

וראה עוד במכתב מאלהיו (חלק ג עמוד ריב).

כִּי חֵלֵק יְיָ עִמּוֹ יַעֲקֹב חֶבֶל נַחֲלָתוֹ | עם ישראל חלקו ונחלתו של ה' - משום שעלו בגורל!

(דברים לב, ט) כִּי חֵלֵק יְיָ עִמּוֹ יַעֲקֹב חֶבֶל נַחֲלָתוֹ:

מיהו 'יעקב' האמור בפסוק?

לרש"י הפסוק מדבר על יעקב אבינו המשולש בשלש זכויות, זכות אברהם יצחק וזכותו. כחבל המשולש בגדילים. והוא ובניו 'חבל נחלתו'.

ת"י מפרש באופן אחר:

וְכִיּוֹן דְּנַפְל עִמָּא קְדִישָׁא בְּפִיצָתָא דְּמֵאֲרֵי עֲלָמָא פִּתַּח מִיכָאֵל
פּוּמִיָּה וְאֵמֵר אָרוּם חוּלֵק טָב דְּשׁוּם מִימְרָא דִּי עִמִּיָּה. פִּתַּח
גַּבְרִיאֵל פּוּמִיָּה בְּתוֹשְׁבָהָא וְאֵמֵר דְּבֵית יַעֲקֹב עֲדָב אַחְסֵנְתִּיָּה:

[וכיון שנפל עם הקודש בגורל של אדון העולם פתח מיכאל פיו ואמר
כי חלק טוב של שם מאמר ה' עמו, פתח גבריאל פיו בשנה ואמר שבית
יעקב גודל נחלתו]

כהמשך לתרגומו בפסוק הקודם, בו נאמר שבזמן דור ההפלגה ערך ה' גורל בין שרי האומות, ממשיך ת"י בפסוק זה ומתאר את תוצאות הגורל, ולדבריו פסוק זה נאמר על ידי המלאכים - מיכאל וגבריאל אשר שיבחו על כך שישראל עלו בגורלו של הקב"ה.

לדבריו נמצא שיעקב האמור בפסוק אינו יעקב אבינו, אלא 'בית יעקב' - עם ישראל שנפלו בגורלו של הקב"ה. דבר זה אף מוכרח לפירוש ת"י, דכיון שהגורל נעשה בזמן דור ההפלגה הרי שיעקב אבינו גופיה כלל לא היה קיים ולא שייך שיצא בגורל, ובהכרח שזו האומה שנקראת 'בית יעקב'.

כדברי תרגום יונתן מבואר בפרקי דרבי אליעזר (פכ"ד):

"מנין שהפיל גורלות בניהם, שנאמר בהנחל עליון גוים. ונפל גורלו

של הקב"ה על אברהם ועל זרעו, שנאמר כי חלק ה' עמו. אמר הקב"ה, חבל וגורל זה שנפל עלי רצת נפשי, שנאמר חבלים נפלו לי בנעימים. וירד הקדוש ברוך הוא ושבעים המלאכים הסובבים כסא כבודו, ובלבל את לשונם לשבעים גוים ולשבעים לשון, כל אחד ואחד גוי וכתבו ולשונו, ומנה מלאך על כל אומה ואומה, וישראל נפל בחלקו וחבלו, ועל זה נאמר כי חלק יי' עמו⁸.



**וְאֲנִי אֶקְנִיאִם בְּלֹא עֵם בְּגוֹי נָבֵל אֲכַעִיסֵם | סדר וסיבת
הגלויות הרמוזים בפסוקים אלו**

**(דברים לב, כא - כד) הֵם קָנְאוּנִי בְּלֹא אֵל בְּעֵסוּנִי בְּהַבְלִיחֵם
וְאֲנִי אֶקְנִיאִם בְּלֹא עֵם בְּגוֹי נָבֵל אֲכַעִיסֵם: (כג) אֲסַפֶּה
עֲלֵימוֹ רְעוֹת חֲצִי אֲכַלָּה בָּם: (כד) מִזֵּי רָעַב וּלְחַמֵּי רֶשֶׁף
וְקָטַב מְדִידֵי וְשָׁן בְּהֵמַת אֲשַׁלַּח בָּם עִם חֲמַת זַחְלֵי עֶפְרַיִם:**

מה הפירוש 'ואני אקניאם בלא עם'?

רש"י מפרש שכאן נרמזו ב' גלויות, גלות בבל ביד הכשדים שלא היו כלל עם. (לא היו נחשבים כלל, וה' רומם אותם לרדות בהם את עולמו - רמב"ן). וגלות אדום ביד בני עשיו שעליו נאמר (עובדיה א, ב) 'בזוי אתה מאוד'.

ת"י מפרש שבפסוק זה נרמז רק גלות בבל, ובהמשך הפסוקים נרמזו יתר הגלויות, וסיבת גלותם:

8. ומכאן מוכח כאחד הצדדים בשאלה האם ישראל הם אומה מתוך השבעים אומות או שהם השבעים ואחד. דנאמר להדיא שהיו שבעים מלאכים שעמדו לפני ה' ומלכדם היה את ה' שישאל נפלו בחלקו, ואם כן מוכח שישנם שבעים ואחד אומות

וראה ברבנו בחיי, שכתב להדיא (בראשית מז, כז) " וכן אומות הקדמונים ע' ועם ישראל ע"א. " וכן הוכיח המהרש"א (סוטה לו:;) ממה שמקריבים שבעים פרים כנגד שבעים אומות ולא מקריבים 69.

9. ראה ברמב"ן שגלות אדום נרמזת ב'גוי נבל אכעיס' שעשיו הוא נבל אשר לא זכר ברית אחיו.

הִינֵנּוּ אֶקְנֹן קְדָמוּי בְּדָלָא אֱלֹהָא אֲרֻגִיזוּ קְדָמוּי בְּהַבְלִיהוֹן וְאֶנָּא
 אֶקְנִינֵנּוּ בְּאוּמָא דְלָא אוּמָא בְּבַבְלָאִי עֵמָא טַפְשָׂא נְרָגוּז וַתְּהוֹן:
 [הם הכעיסו לפני בלא אל, הרגיזו לפני בהבליהם, ואני אקניאם בעם
 שאיני עם, בבלאים עם נבל נכעיס אותם]

לדעת ת"י הפסוק מדבר על גלות ישראל ביד הכשדים בני בבל, הנקראים 'עמא טיפשא', משום שלא היה להם לא כתב ולא לשון (עי' ספורנו). וכן בש"ס היו מכונים הבבלאים: 'בבלאי טיפשאי' (עיין ביצה טז, כתובות עה. ועוד).

בפסוק הבא מפרש ת"י את סיבת התמשכות הגלויות מגלות בבל וכך מתרגם את הנאמר: "אֶסְפָּה עָלֵימוּ רְעוּת חֲצִי אַכְלָה בָּם"

וְכַד הִינֵנּוּ יְהִיבִין בְּבַבְלִי הִינֵנּוּ פְּלַחִין לְטַעְוֹתֵיהוֹן בְּגִין כֵּן אֶמְרִית
 בְּמִימְרֵי לְמַבְנֵשָׂא עֲלֵיהוֹן בִּישְׁתָּא גִירֵי מַחַת פּוֹרְעָנוּתֵי אֲשִׁיצֵי
 בְּהוֹן:

[וכאשר הם נתונים בבבל הם עובדים לאליהם, בגלל זה אמרתי
 במאמרי לאסוף עליהם רעות חיצויות מכת עונשי אכלה בהם]

ת"י מפרש שבהיותם בבבל חטאו ישראל בעבודה זרה, וכך היא דעת רבנן (מדרש שה"ש ז, ח) שישראל עבדו עבודה זרה בימי נבוכדנצר¹⁰, ולכן אמר ה' לאסוף עליהם רעות ולשלח בהם את חיצויו, שהם הגלויות הנוספות המתוארות בפסוק הבא (כד):

"מִזֵּי רָעַב וּלְחָמֵי רֶשֶׁף וְקָטַב מְרִירֵי וְשָׁן בְּהִמַּת אֲשַׁלַּח בָּם עִם חֲמַת זַחְלֵי עֶפְרָא."

ת"י מבאר שכל תארים אלו הם סוגים ומינים של שדים ומזיקים אשר נמשלו בהם האומות שרדו בישראל:

אֲגִלִּי יַתְּהוֹן בְּמִדֵּי זַבְעֵלִים מִגּוֹ שְׁבִית בְּבַל אֶעִיקוּ לְהוֹן דְּבֵית אַגַּג
 דִּי מִתְּלִין לְשִׁידִין מְנַפְחֵי כְּפֹן וּלְמִזִּיקֵי אֲבִילֵי עוֹף וּלְבְנֵי טְהַדִּירֵי

10. אמנם רבי שמעון חולק וסובר שנ"ג גזר רק חנניה מישאל ועזריה לעבוד ע"ז, ולא עבדו.

**בְּתִישֵׁי רוּחִין בִּישֵׁין וְלִילִין וּמְדוּוּחֵי רוּחִין בִּישֵׁין וַיּוֹנְאֵי דְנִבְיָתִין
בְּשִׁינְהוֹן חִיךְ חִיזוֹת בְּדָא אִיגְרִי בְּהוֹן וְאַטְלָטְלִינֹן בְּיַד אַרְמָאֵי
דְּמַלְיִין אַרְיִסן בְּחִיזִין חוֹדְמִנְיָא זֹחְלוֹי דְּעַפְרָא:**

[אגלה אותם במדי ובעלם מתוך שבי בבל, הציקו להם בית אגג אשר משולים לשדים מנופחי רעב ולמזיקי אכילי עוף ובני הצהדים, מכת רוחות רעות ושדים ומפדיחי רוחות רעות. והיוונים הנושכים בשניהם כמו חיות השדה אגרה בהם, ואשליכם ביד ארמים המלאים ארס כנחשים שרפים זוחלי עפר]

ת"י מפרש שמתוך גלות בבל נפוצו ישראל לפרס ומדי, שם הצרו להם 'בית אגג' זרעו של עמלק, והם המן האגגי וחבירו. שנמשלו בפסוק זה לשדים, מזיקים, ורוחות רעות:

מְזִי רָעַב - שדים מנופחי רעב

וְלַחְמֵי רֶשֶׁף - מזיקים אכולי עוף. (ובתרגום ירושלמי - אכולי עוף טמא)

וְקָטַב מְרִירֵי - בני הצהרים, מוכי רוחות רעות ולילין ומנשבי רוחות רעות.

עד כאן המשל לבני אגג זרעו של עמלק, מכאן ואילך ממשיך הפסוק לגלות יון ואדום:

וְשֹׁן בְּהֵמַת אֲשַׁלַּח בָּם - הם היוונים הנושכים בשניהם כחית השדה. ששיעבדו בישראל בגלותם.

עִם חַמַּת זֹחְלֵי עֶפֶר - אלו האדומיים שמלאים ארס כנחשים צפעונים שאין רפואה לנשיכתם שטלטלו את ישראל והגלום מן הארץ.

הרי שבפסוקים אלו נרמזו ארבעת הגלויות אשר גלו בהם ישראל: בבל, פרס ומדי, יוון, ואדום.



וְאִיבִינוּ פְּלִילִים | הוא האויב הוא העד והוא השופט

(דברים לב, לא) כִּי לֹא כָצוּרְנוּ צוּרָם וְאִיבִינוּ פְּלִילִים:

מה הפירוש 'ואויבינו פלילים'?

רש"י מפרש (בפסוק כט) שפסוקים אלו מדברים על האומות, "לוי חכמו ישכילו זאת, יבינו לאחריתם", שלו חכמו היה להם להתבונן לסוף פורענותם של ישראל, והיה להם לשאול, כיצד יתכן שאחד מהם ירדוף אלף מישראל, אם לא כי צורם של ישראל מכרם.

ובדרך זו מפרש רש"י את פסוקנו, שהרי יודעים הם האומות שלא כצורנו צורם שעד עתה לא יכלו אלוהיהם של האומות כלום כנגד צורנו, ועתה אויבנו שופטים אותנו, והיה להם להסיק מכך שצורנו מכרנו להם.

ת"י מפרש שפסוקים אלו מדברים על ישראל (וכך מפרש בתרגום ירושלמי):

אַרְזִים לֹא כְּתַקִּיפְהוֹן דִּישְׂדָאֵל טַעְוֹתְהוֹן דְּעַמְמִיא אַרְזִים תַּקִּיפְהוֹן
 דִּישְׂדָאֵל בְּדִ יְחֻבּוֹן מִיִּיתִי עֲלֵיהוֹן פּוֹדְעֵנוּתָא וְכַד פְּרַסִין יְדִיהוֹן
 בְּצִלּוֹ עֵנִי וּמִשְׁזִיב יְתָהוֹן, אֲבָל טַעְוֹתְהוֹן דְּעַמְמִיא עֲבֹדִים לִית בְּהוֹן
 צֹרֶךְ, וְעַל דִּי אַרְגִּיזֵנָן קְדָמוּי וְלֹא הִדְרָנָן לְפִנְלַחְנִיָּה אֲתַעְבִּידוּ בְּעַלִּי
 דְּבִינָן סְהַדִּינָן וְדִינִינָן:

[כי לא בצורם של ישראל אלילי העמים, כי צורם של ישראל כאשר יחטאו מביא עליהם עונש וכאשר פורסים ידיהם בתפילה עונה ומציל אותם, אבל אלילי העמים עובדי כוכבים ומזלות אין בהם צורך, ועל אשר הכעסנו לפניו ולא חזרנו לעבודתו נעשו אויבינו עדינו ושופטינו]

לדברי ת"י היה להם לישראל להתבונן בכך שאין אלוקיהם כאלוהי העמים, אלא כאשר חוטאים מביא עליהם פורענות, וכאשר מתפללים עונה ומציל אותם, אבל אלוהי העמים אין בהם צורך, ומכיון שהרגזנו את ה' ולא חזרנו לעבודתו נעשו אויבנו עדים ודיינים.

העונש הכבד בשעבוד האויב, הוא שהאויב עצמו עד ושופט. הצטרפות של ב' תפקידים אלו

תחת גלימת האויב, הם מציאות שכולה לרעת הנאשם, דבר שלא יתכן לעולם על פי תורה.

כפירוש ת"י מבואר גם בספרי (כאן):

*ואויבינו פלילים - כבר כתבת לנו שאויב לא דן ולא מעיד, שנאמר
(במדבר לה) 'והוא לא אויב לו' - יעידנו. 'ולא מבקש רעתו' - ידיננו.
ואתה מנית עלינו אויבים עדים ודיינים.*



**רְאוּ עֵתָה כִּי אֲנִי אֲנִי הוּא... מְחַצְתִּי וְאֲנִי אֶרְפָּא
וְאִין מִיָּדִי מְצִיל | את מי עתיד ה' למחוץ באופן שלא תהיה לו
רפואה?**

**(דברים לב, לט) רְאוּ עֵתָה כִּי אֲנִי אֲנִי הוּא וְאִין אֱלֹהִים
עֲמָדִי אֲנִי אֲמִית וְאֲחִיָּה מְחַצְתִּי וְאֲנִי אֶרְפָּא וְאִין מִיָּדִי
מְצִיל!**

אל מי מדבר הפסוק, אל ישראל או אל האומות?

רש"י מפרש שהפסוק מדבר אל ישראל, שעליהם להבין מן הפורענויות הבאות עליהם, ומן התשועה שאושיעכם, שביד ה' להשפיל ולהרים ואין אלהים העומד כנגדו למחות. אני אמית ואחיה מחצתי ואני ארפא, ואין ידי מציל - את הפושעים בי¹¹.

ת"י מפרש באופן אחר:

כִּד וְתַגְלִי מִיִּמְדָא דִּי לְמַפְרוֹק יַת עַמִּיהָ יִימַד לְכָל עַמְמֵיָא חֲמוֹן

11. אמנם גם רש"י בסוף השירה מביא שנחלקו בספרי כיצד לדרוש את הפסוקים האם כלפי ישראל או כלפי האומות, אך גם שם לא נראה שבפסוק זה מפרש כת"י, עיי"ש.

בְּדוֹן אֲרוֹם אָנָּה הוּא דְהוּוֹיְתִי וְהוּוֹיָהּ וְאָנָּה הוּא דְעֵתִיד לְמַהוּי וְלִית
 אֱלֹהָא חוֹדָן בְּד מִינִי אָנָּה בְּמִימְרֵי מְמִית וּמַחֵי מְחִיתִי יָת עֲמָא
 בֵּית יִשְׂרָאֵל וְאָנָּה אָסִי יְתֵהוּן בְּסוּף יוֹמִיא וְלִית דְּמְשׁוּזִיב מִן יְדֵי גוּג
 וּמְשַׁדְיִיתִיה לְמִסְדָּא סְדָדִי קְדָבָא עֲמַהוּן:

[כאשר יתגלה מאמר ה' לפדות את עמו יאמר לכל העמים דאו עתה כי
 אני הוא שהייתי זהוה, ואני הוא שעתיד להיות ואין אלקים אחר חוץ ממני
 אני במאמרי ממית ומכה הכיתי את עם בית ישראל ואני ארפא אותם
 באחריות הימים, ואין שמציל מידי גוג ומחנהו, לערוך מלחמה עמהם.]

לדברי ת"י הפסוק פונה אל האומות, כתשובה על שאלתם בפסוק הקודם: 'ואמר אי אלוהימו',
 על כך יענה ה' לעתיד לבוא כשיתגלה לפדות את עמו, אני הוא שהייתי ואני שעתיד להיות
 וכו' אני הכתי את בני ישראל ואני ארפא אותם באחרית הימים ואין מי שמציל מידי את גוג
 ומחנהו.

כפירוש ת"י שפסוק זה הוא תשובה לאומות כך פירשו גם הרשב"ם, והדעת זקנים, והחזקוני
 כאן.



עֵלֶּה אֶל הַר הָעֵבְרִים הַזֶּה | מִשֶּׁה רִבְּנוּ חֲשַׁב שְׁעֵלִיָּה זו דומה
 לעֵלִיָּה לְהַר סִינִי

(דברים לב, מט) עֵלֶּה אֶל הַר הָעֵבְרִים הַזֶּה הַר נְבוֹ אֲשֶׁר
 בְּאֶרֶץ מוֹאָב אֲשֶׁר עַל פְּנֵי יַרְדֵּן וְרָאָה אֶת אֶרֶץ כְּנַעַן אֲשֶׁר
 אֲנִי נָתַן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְאֶחָזָה:

בת"י על פסוק זה מובא מחשבתו של משה לאחר שנצטווה לעלות להר העברים:

וְהוּא כִּיּוֹן דְּאָמַר לִיהּ מִימְדָא דִּי סוּק לְטוֹוֹר עֲבָדָי הָדִין טוֹוֹדָא
 דְּנָבו חֲשַׁב בְּלִבֵּיהּ וְאָמַר דְּלִמָּא דְּמִיָּא מְסוֹקְתָא דָּא לְמְסוֹקְתָא
 דְּטוֹוֹדָא דְּסִינֵי אָמַר אִיזֵל וְאִיקְדִּישׁ יְת עֲמָא אָמַר לִיהּ מִימְדָא דִּי
 לֹא כָּל הַיּוֹדֵךְ אֱלֹהִין סוּק וְחֲמִי יְת אַרְעָא דְּכִנְעֵן דְּאָנָּא יְהִיב לְבִנֵי
 יִשְׂרָאֵל לְאַחְסָנָא:

[ויהי כאשר אמר לו מאמר ה' עלה להר העברים הזה - הר נבו, חשב
 בלבו ואמר, אולי דומה עלייה זו לעלייה של הר סיני, אמר אליך ואכין
 את העם, אמר לו מאמר ה' לא בן, כי אם עלה וראה את ארץ כנען]

מבואר שמשה חשב שצריך לקדש את העם טרם עלייתו להר כמו במעמד הר סיני, ויש לידע
 מדוע כך חשב?

בספר 'ברכת אברהם' הביא בשם ה'אמרי אמת' שביאר על פי הנאמר בזה"ק שביום המיתה
 מראים לאדם כל מה שעבר עליו, ולצדיקים באים בימים אלו כל הכוחות מכל ימיהם, ואם כן
 נתעורר אצל משה רבנו מה שהיה במעמד הר סיני, וכששמע שציוהו ה' עלה אל הר העברים
 הזה חשב משה שעליה זו היא כמו העליה להר סיני.



וּמַת בָּהָר אֲשֶׁר אַתָּה עֹלָה שָׁמָּה | תפילתו המיוחדת של
משה בשעה זו להיכנס לארץ ישראל

(דברים לב, ג) וּמַת בָּהָר אֲשֶׁר אַתָּה עֹלָה שָׁמָּה וְהֶאֱסַף
אֶל עַמּוּךְ כַּאֲשֶׁר מִת אֶהְרֹן אַחִיךָ בְּהַר הַהָר וַיֹּאסֶף אֶל
עַמּוּיוֹ: (נא) עַל אֲשֶׁר מְעַלְתֶּם בִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִי
מְרִיבֵת קִדְשׁ מִדְּבַר צֵן עַל אֲשֶׁר לֹא קִדְשִׁתֶּם אוֹתִי בְּתוֹךְ
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

מדוע פירט ה' למשה את טעם מיתתו כאן, הלא כבר ידע משה שלא יראה את
הארץ ובקש והתחנן על זה בפרשת ואתחנן?

בת"י מבואר שפסוק זה בא כמענה לתפילה מיוחדת שנשא משה כעת לאחר שנאמר לו
לעלות להר העברים, בתפילה זו דימה משה את מיתתו כמיתת אב לבן יחיד שטרם מאוד
בגידולו ונקנס למיתה רגע קודם שראה בשמחתו:

וְשָׁכַב בְּטוֹוֹרַי דְּאַנְתָּ סְלִיק לְתַמֵּן וְאַתְּבַנְשׁ לְעַמְךָ אוֹף אַנְתָּ הֵיבְמָא
דְּשָׁכַב אֶהְרֹן אַחוּךָ בְּטוֹוֹרוֹס אוֹמְנוֹס וְאַתְּבַנְשׁ לְעַמִּיָּה, מִן יַד פְּתַח
מִשָּׁה פּוּמִיָּה בְּצִלּוֹתָא וְכֵן אָמַר דְּבוּנִיָּה דְּעֵלְמָא בְּבַעוּ מִנֵּךְ לֹא אֶהֱי
מִתִּיל בְּבַר נֶשׁ דְּהוּזָה לִיָּה בִּיר יְחִידָאִי וְאַשְׁתְּבִי אוֹל פְּרָקִיָּה בְּמִמּוֹן
סְגִי אֶלְפִיָּה חֲכַמְתָּא וְאוֹמְנוֹתָא קִדִּישׁ לִיָּה אִיתָא נְצִיב אֲבוּדִנְקִי
דְּמִלְכִיָּא בְּנָא לִיָּה בֵּית חֲתַנּוֹתָא אֲתַקִּין לִיָּה פּוּדִיָּנָא וְקִטְר לִיָּה גִנְנָא
בְּגִיָּה זְמִין לִיָּה שׁוֹשְׁבֵינִי אֲפָא פְּתִיָּה נְכַס גִּיכְסִיָּה מִזַּג חֲמִדִּיָּה בִּיּוּן
דְּמִטָּא לְמַחְדֵי בְּרִיָּה עִם אַנְתְּתִיָּה וְבַעוּ שׁוֹשְׁבֵינִי לְמַכְרָךְ דְּפְתָא
אַתְּבַע הַהוּא בְּר נֶשׁ לְבִי דִינָא קִמִּי מִלְכָּא וְאַתְקַנְס דִּין קִטּוֹל וְלֹא
דְּלוּ מִנִּיָּה עַד דְּחִמִּי בְּחִדּוֹת בְּרִיָּה הֵיבְדִין אֲנָא טְרַחִית בְּעַמָּא הַדִּין

אֲפִיקִית יִתְהוֹן בְּמִימְרֶךָ מִמְצָדִים אֲלִיפִית יִתְהוֹן אֲוֲרִייתֶךָ בְּנִיתִי
 לְהוֹן מִשְׁבָּנָא לְשִׁמְךָ זְכַד מָטָא זְמָנָא לְמִיעֲבַד יִת יוֹדְדָנָא לְמִידוֹת
 יִת אֲרַעָא אָנָא מִתְקַנְס לְמִמַּת אִי נִיחָא לְקַמְךָ דְּלִי מְנִי וְאַעְבּוֹד יִת
 יוֹדְדָנָא וְאַחְמִי בְּטוֹבַתָּא דִּישְׂדָאֵל וּמִבְּתַר כְּדִין אִימוֹת:

(כג) אָתִיב לִיה מְדִי עֲלָמָא וְכֵן אָמַר מִן בְּגִלְל דְּשַׁקְרָתוֹן בְּמִימְרִי
 בְּמַצַּע בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִזִּי מִצוֹת דְּקַם מְדַבְּרָא דְצִין מְטוֹל דְּלָא
 קְדִישָׁתוֹן יִתִּי בְּמַצַּע בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

[ושכב בהר שאתה עולה לשם והאסף לעמך גם אתה כמו ששכב אהרן
 אחיך בהר ההר ויאסף אל עמו, מיד פתח משה פיו בתפילה וכן אמר,
 רבון העולם בבקשה ממך לא אהיה משול כאיש שהיה לו בן יחיד ונשבה,
 הלך פדאו בכסף רב לימדו חכמה ומלאכה, קידש לו אשה, נטע נטיעה
 של מלכים, בנה לו בית התנות, הכין לו אפדיון וקשר לו סככה בתוכו,
 הכין לו שושבינין, אפה לחמו שחט זבחו מזג ייגו, כאשר הגיע לשמוח בנו
 עם אשתו ורצו השושבינין לאכול פת, נתבקש אותו האיש לבית המשפט
 לפני המלך, ונקנס משפט מוֹת, ולא המתנינו לו עד שידאה בשמחת בנו,
 כן אני טרדתי בעם הזה הוצאתי אותם במאמך ממצרים לימדתי אותם
 תודתך בנית לי להם המשכן לשמך, וכאשר הגיע הזמן לעבוד את ה' הירדן
 לידש את הארץ אני נקנס למות. אם רצוי לפניך המתן לי ואעבוד את
 ה' הירדן ואראה בטובת ישראל ואחדי כן אמות].

(כד) [השיב לו אהרן העולם וכן אמר על אשר מעלתם במאמדי בתוך בני
 ישראל, במי מדיבת דקם במדבר צין בגלל שלא קידשתם אותי בתוך בני
 ישראל]

